

به نام خدا

سند راهبردی ماهیان جنوب

مؤلفین :

دکتر جاسم غفله مرعزی

با همکاری:

غلامرضا اسکندری، نصیر نیامیمندی، یوسف آفتابسوار، محمود حافظیه، هوشنگ انصاری، مجتبی ذبایح نجف آبادی، سید رضا سید مرتضایی، سیمین دهقان مدیسه، غلامحسین محمدی، محمد تقی کاشی، الهام جرفی، سیدامین اله تقوی، عباسعلی مطلبی، مصطفی شریف روحانی، عبدالمهدی ایران

سرشناسه	غفله مر مضي، جاسم
عنوان و نام پدیدآور	سند راهبردی ماهیان جنوب/ مولف جاسم غفله مر مضي، با همکاری غلامرضا اسکندری ... [و دیگران].
مشخصات نشر	تهران: موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۷۰۶ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۴۵۱-۰۵-۱
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	با همکاری غلامرضا اسکندری، نصیر نیامیمندی، یوسف آفتابسوار، محمود حافظیه، هوشنگ انصاری...
یادداشت	کتابنامه: ص. ۶۹۱.
موضوع	ماهی‌ها--ایران -- خلیج فارس -- پرورش و تکثیر -- برنامه‌ریزی
موضوع	Fishes--Iran--Persian Gulf--Culture--Planning :
موضوع	ماهی‌ها -- ایران -- دریای عمان -- پرورش و تکثیر -- برنامه‌ریزی
موضوع	Fishes--Iran--Oman, Gulf of-- Culture-- Planning :
رده بندی کنگره	۱۳۹۵ س۹ غ/ ۱۵۱ SH
رده بندی دیویی	۶۳۹/۳
شماره کتابشناسی ملی	۴۴۲۲۳۳۲

نام کتاب: سند راهبردی ماهیان جنوب

مؤلفین: دکتر جاسم غفله مر مضي

با همکاری: غلامرضا اسکندری، نصیر نیامیمندی، یوسف آفتابسوار، محمود حافظیه، هوشنگ انصاری، مهدی ایران، مجتبی ذبایح نجف آبادی، سید رضا سید مرتضایی، سیمین دهقان مدیسه، غلامحسین محمدی، محمد تقی کاشی، الهام جرفی، سیدامین‌اله تقوی، عباسعلی مطلبی، مصطفی شریف‌روحانی، عبدالمهدی ایران ویراستار ادبی: گل اندام آل علی

شمارگان: ۶۰۰

چاپ اول: سال ۱۳۹۵

ناشر: موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور

ناظر چاپ: مدیریت اطلاعات و ارتباطات علمی

(نشانی: اتوبان تهران کرج - خروجی پیکان شهر - خیابان سرو آزاد - خیابان هشتم غربی - بلوار باغ گیاه شناسی ملی ایران

- موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور تلفن ۴۴۷۸۷۹۵۴ - www.ifro.ir)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۵۱-۰۵-۱ (ISBN : 978- 600-8451-05-1)

قیمت: ۴۶۰۰۰۰ ریال

حق چاپ برای موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور محفوظ است.

پیشگفتار مولف

در حال حاضر، ذخایر ماهیان جنوب تنها ذخایر مهم و عمده تجدید شونده کشور محسوب می‌شوند زیرا ذخایر شمال حتی اگر با همین وضع حفظ شوند (که امکان پذیر نیست)، سهم ناچیزی در تولید کشور دارند و ذخایر آبهای داخلی به دلیل چالش‌های زیست‌محیطی روزافزون، در معرض نابودی هستند. در اهمیت ذخایر جنوب می‌توان گفت که اینک سالانه بیش از ۵۰۰ هزار تن تولید دارند، هزاران شناور اعم از کشتی، لنج و قایق فعال هستند و بیش از ۱۳۰ هزار نفر صیاد در طول سال مستقیماً در امر صید و تولید در این ذخایر مشغول بکارند. اشتغال غیرمستقیم آن احصاء نشده، ولی در نظر گرفتن صدها کارخانه تولید انواع تن و کنسرو ماهی، تعداد زیادی واحدهای عمل‌آوری، تولید پودر ماهی و سایر مشتقات آن و نیز هزاران فرد فعال در شبکه جابجایی عرصه این تولیدات ابعاد آن را روشن می‌کند. امروزه مصرف ماهی فقط از جهت سرانه مصرف اهمیت پروتئین نیست که در این صورت می‌توان آن را با انواع گوشت سفید از جمله مرغ جایگزین کرد، بلکه پروتئین ماهی از جهت طبی و جلوگیری از ابتلا به بیماری‌های لاعلاج دارای ارزش بی‌بدیلی است و لذا، هیچ پروتئینی نمی‌تواند نقش آن را در زمینه سلامتی انسان و پیشگیری از وقوع بعضی از بیماری‌های لاعلاج و صعب‌العلاج ایفاء نماید. گوشت و چربی ماهی سرشار از اسیدهای چرب امگا ۳ بوده که از این جهت دارای ویژگی‌های منحصر بفردی در میان منابع غذایی می‌باشد. به این دلیل پروتئین ماهی غذای سلامتی لقب گرفته و همین عامل و خاصیت سبب شده تا در همه کشورها تلاش‌های وسیعی جهت بالا بردن سرانه مصرف آن برای ملت‌ها صورت گیرد. در کشور ما بجز در مناطق ساحلی، سرانه مصرف گوشت ماهی بسیار پایین است، به همین دلیل در سال‌های اخیر بویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تلاش‌ها جهت افزایش تولید آبزیان و بالا بردن سرانه مصرف مضاعف شده و با انجام تحقیقات کاربردی گسترده و اجرای طرح‌های متنوع، توفیقات زیادی اتخاذ گردیده که رویکرد تدوین سندهای راهبردی محصولی- موضوعی و منطقه‌ای در وزارت جهاد کشاورزی عموماً و در زیربخش شیلات گام بلند و مهمی در این راستا محسوب می‌گردد.

دکتر جاسم غفله مرضی

عضو هیئت علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور

فهرست مطالب

پیشگفتار

۱	چکیده
۳	فصل ۱- وضعیت موجود ماهیان جنوب
۳	۱-۱- مقدمه
۵	۱-۲- وضعیت موجود
۵	۱-۲-۱- جهان
۱۳	۱-۲-۲- ایران
۳۷	فصل ۲- ماهیان کفزی خلیج فارس و دریای عمان
۳۷	۲-۱- معرفی ماهیان کفزی خلیج فارس و دریای عمان
۴۲	۲-۲- بررسی وضعیت موجود کفزیان
۴۲	۲-۲-۱- اهداف توسعه برنامه پنجساله چهارم درخصوص کفزیان
۴۳	۲-۳- بررسی فاصله موجود تا اهداف توسعه
۴۶	۲-۴- روند تغییرات صید کفزیان طی ده سال گذشته
۵۰	۲-۵- روند واردات و صادرات
۵۰	۲-۶- نظام بهره برداری از ذخایر آبزیان در آبهای جنوب کشور
۵۱	۲-۷- بررسی تطابق اهداف توسعه با مناطق صیادی
۵۳	۲-۸- شناسایی نظامهای تولیدی حاکم و محدوده گسترش آنها
۵۶	۲-۹- کاهش ذخایر کفزی در دریا
۵۶	۲-۹-۱- صید غیر استاندارد
۵۷	۲-۹-۲- صید در مناطق حساس
۵۹	۲-۹-۳- صید در دوره های ممنوعیت
۶۰	۲-۱۰- افزایش آلودگی ها
۶۲	۲-۱۱- بررسی نتایج تحقیقات گذشته و جاری در داخل و خارج از کشور

۷۶	۲-۱۲- تعیین اولویت بندی اهداف تحقیق در خصوص ماهیان کفزی
۷۷	۲-۱۳- شناسایی و اولویت بندی طرح های جامع ماهیان کفزی
۷۷	۲-۱۴- برنامه های راهبردی
۷۸	۲-۱۴-۱- برنامه های تحقیقاتی
۸۲	۲-۱۴-۲- برنامه های اجرایی
۹۵	فصل ۳- ماهیان سطحزی ریز و مزوپلاژیک
۹۵	۳-۱- سطحزیان ریز
۹۵	۳-۱-۱- بررسی وضعیت موجود
۹۷	۳-۱-۲- انواع ماهیان سطحزی ریز
۱۰۰	۳-۱-۳- گروههای عمده سطح زیان ریز در آبهای خلیج فارس و دریای عمان
۱۱۳	۳-۱-۴- آمار صید سطحزیان ریز
۱۲۳	۳-۱-۵- مراکز عمده صید ماهیان پلاژیک ریز
۱۲۴	۳-۱-۶- روش های رایج برای صید ماهیان پلاژیک ریز
۱۲۵	۳-۱-۷- ملاحظات مربوط به گروه ماهیان سطح زی ریز
	۳-۱-۸- تاریخچه و سوابق مطالعات انجام شده در مورد ذخایر ماهیان سطح زی ریز در خلیج فارس و دریای عمان
۱۲۸	۳-۱-۹- تحلیل نقاط ضعف، نقاط قوت، فرصت ها و تنگناها
۱۴۷	۳-۱-۱۰- تحقیقات گذشته و حال
۱۵۰	۳-۱-۱۱- طرح های محوری
	۳-۱-۱۲- طرح بررسی نقش عوامل اقتصادی - اجتماعی در بهبود توسعه بهره برداری از ذخایر ماهیان سطحزیان ریز
۱۵۳	۳-۱-۱۳- اهداف زیربرنامه ماهیان سطحزی ریز و میانزی
۱۵۵	۳-۱-۱۴- طرحهای پیشنهادی
۱۵۸	۳-۲- مزوپلاژیک (فانوس ماهیان)
۱۶۰	۳-۲-۱- موقعیت و اهمیت منابع مزوپلاژیک در چرخه غذایی

- ۳-۲-۲- رده بندی ماهیان مزوپلاژیک در دریای عمان ----- ۱۶۰
- ۳-۲-۳- ویژگی های زیستی گونه غالب ماهیان مزوپلاژیک (گونه پتروموم) ----- ۱۶۱
- ۳-۲-۴- گشتهای تحقیقاتی کشتی فرید تجوف نانسن (۸۳-۱۹۷۵) ----- ۱۷۱
- ۳-۲-۵- جمع بندی ----- ۱۹۱
- ۳-۲-۶- پروژه های تحقیقاتی ----- ۱۹۱
- فصل ۴: سطحزیان درشت ----- ۱۹۳**
- ۴-۱- مشخصات دریای عمان و خلیج فارس ----- ۱۹۳
- ۴-۱-۱- دریای عمان ----- ۱۹۳
- ۴-۱-۲- خلیج فارس ----- ۱۹۴
- ۴-۲- معرفی گونه های سطح زیان درشت ----- ۱۹۸
- ۴-۳- گونه های سطح زی درشت بر حسب طبقه بندی شیلات ----- ۲۰۲
- ۴-۴- پراکنش و زیستگاههای ماهی صبور ----- ۲۰۹
- ۴-۵- تحلیل وضعیت موجود محصول یا موضوع ----- ۲۱۸
- ۴-۵-۱- آمارصید جهانی سطح زیان درشت بر اساس تقسیم بندی سازمان شیلات ایران ----- ۲۱۸
- ۴-۵-۲- وضعیت پرواربندی (Fattening) تون ماهیان دردنيا ----- ۲۲۰
- ۴-۶- صید جهانی گونه های مهم اقتصادی تون ماهیان ----- ۲۲۳
- ۴-۷- صید سطح زیان درشت در اقیانوس هند به تفکیک حوضه شرقی و غربی ----- ۲۲۴
- ۴-۸- روشهای متداول صید سطح درشت در اقیانوس هند ----- ۲۲۸
- ۴-۹- پراکنش صید دو گونه اصلی تون ماهیان، گیدر هوورمسقطی، به تفکیک ابزار صید و کشور ----- ۲۲۹
- ۴-۱۰- جایگاه ایران در صید سطح زیان درشت و تون ماهیان در اقیانوس هند ----- ۲۳۱
- ۴-۱۱- آمارصید سطح زیان درشت در ایران ----- ۲۳۵
- ۴-۱۲- وضعیت مصرف تون ماهیان در جهان و ایران و ارزش تجاری ----- ۲۴۶
- ۴-۱۳- معرفی کمیته های بین الملل برای سطحزیان درشت ----- ۲۴۸
- ۴-۱۴- پراکنش مناطق صید تون ماهیان در دریای عمان در بخش صید صنعتی و سنتی ----- ۲۵۰
- ۴-۱۵- موقعیت صیدگاهها در استان هرمزگان ----- ۲۵۲

۱۶-۴-موقعیت صید گاههای دراستان خوزستان-----۲۵۳

۱۷-۴-تجهیزات موجود دراسکله‌های تخلیه و وضعیت هندلینگ (جابجایی) در

استان سیستان و بلوچستان-----۲۵۴

۱۸-۴-تجهیزات موجود دراسکله‌های تخلیه و وضعیت هندلینگ (جابجایی) در استان هرمزگان-----۲۵۷

فصل ۵: زیر برنامه تکثیر و پرورش ماهیان دریایی-----۳۲۹

۱-۵-بررسی وضعیت موجود-----۳۲۹

۱-۱-۵-سابقه و زمینه امکان پرورش ماهیان دریایی در ایران-----۳۲۹

۲-۱-۵-اهداف توسعه در موضوع مورد نظر در زیر بخش شیلات-----۳۳۰

۳-۱-۵-بررسی فاصله موجود تا اهداف توسعه-----۳۳۱

۴-۱-۵-تخمین تقاضای آتی به واسطه رشد جمعیت و مصرف-----۳۳۳

۵-۱-۵-پتانسیل و شرایط موجود درآمدزایی و ارزآوری محصول-----۳۳۴

۶-۱-۵-پیشینه امکان سنجی توسعه آبی پروری ماهیان دریایی در جنوب کشور-----۳۳۵

۲-۵-محدودیت ها و تنگناها در تکثیر و پرورش ماهیان دریایی-----۳۳۷

۱-۲-۵-وجود نارسایی های موجود در بیوتکنیک تکثیر و پرورش ماهیان دریایی-----۳۳۷

۲-۲-۵-بازاریابی-----۳۴۰

۳-۵-بررسی نتایج تحقیقات گذشته و جاری در داخل و خارج-----۳۴۰

۱-۳-۵-بررسی نتایج تحقیقات قبلی در داخل کشور-----۳۴۰

۲-۳-۵-بررسی تحقیقات در دست اجرا در داخل کشور-----۳۴۵

۳-۳-۵-عرصه های نیازمند تحقیقات بیشتر در حوزه تکثیر و پرورش ماهیان دریایی-----۳۴۵

۴-۳-۵-دستاوردهای سایر کشورها در زمینه تکثیر و پرورش ماهیان دریایی-----۳۴۶

۴-۵-اهداف تحقیقاتی تکثیر و پرورش ماهیان دریایی-----۳۷۰

۵-۵-طرح ها و پروژه های تحقیقاتی برنامه-----۳۷۱

۶-۵-برنامه اجرایی-----۳۹۹

فصل ۶: فرآوری ماهیان جنوب کشور-----۴۰۶

۱-۶-تبیین وضعیت موجود-----۴۰۸

۴۰۸	۱-۱-۶- وضعیت تولید آبزیان در ایران
۴۱۳	۱-۲-۶- میزان تولیدات ماهی و فرآورده های ماهی در جهان
۱۴۸	۱-۳-۶- ضایعات
۴۲۱	۱-۴-۶- ناوگان صید (سنتی و صنعتی) و امکانات تجهیزات آنها
۴۲۳	۱-۵-۶- وضعیت بنادر و مراکز تخلیه صید و شرایط حمل و نقل در جنوب
۴۲۷	۱-۶-۶- واحد های فرآوری در کشور و ظرفیت و پتانسیل آنها
۴۲۹	۱-۷-۶- وضعیت تنوع محصولات دریایی در جهان
۴۳۹	۱-۸-۶- قوانین و مقررات حاکم بر محصولات دریایی
۴۴۵	۲-۶- بررسی و تحلیل مسائل و محدودیتها
۴۴۶	۱-۲-۶- عوامل خارجی
۴۴۶	۲-۲-۶- عوامل داخلی
۴۴۶	۳-۲-۶- عوامل خارجی (محیط عمومی)
۴۴۸	۴-۲-۶- عوامل داخلی (محیط اختصاصی)
۴۵۲	۵-۲-۶- دلایل ناپایداری صنعت فرآوری آبزیان
۴۵۵	۳-۶- بررسی و تحلیل نتایج تحقیقات گذشته
۴۵۷	۱-۳-۶- تاریخچه مرکز ملی تحقیقات فرآوری آبزیان
۴۵۸	۲-۳-۶- تاریخچه بخش فرآوری آبزیان در بندرعباس
۴۷۲	۴-۶- اهداف
۴۷۲	۱-۴-۶- اهداف کلان
۴۷۳	۲-۴-۶- استراتژی تحقیقاتی فرآورده های دریایی جنوب کشور
۴۷۳	۳-۴-۶- سیاستهای اجرایی تحقیقاتی فرآورده های دریایی جنوب کشور
۴۷۴	۵-۶- طرح های جامع تحقیقات کاربردی پیشنهادی فرآوری آبزیان جنوب کشور تا افق
۴۸۸	فصل ۷: اکولوژی خلیج فارس و دریای عمان
۴۸۹	۱-۷- وضعیت موجود
۴۸۹	۱-۱-۷- موقعیت خلیج فارس و دریای عمان

- ۲- ۱- ۷- دریای عمان ----- ۴۹۱
- ۳- ۱- ۷- زمینی شناسی جزایر و کرانه های خلیج فارس و دریای عمان ----- ۴۹۱
- ۴- ۱- ۷- وضعیت آب و هوایی کرانه های ساحلی خلیج فارس و دریای عمان ----- ۴۹۳
- ۵- ۱- ۷- سیستم بادها در مناطق و سواحل خلیج فارس و دریای عمان ----- ۴۹۵
- ۶- ۱- ۷- جزایر خلیج فارس ----- ۴۹۸
- ۷- ۱- ۷- ساختار زمین شناسی جزایر ----- ۵۰۰
- ۸- ۱- ۷- محیط زیست جزایر خلیج فارس ----- ۵۰۰
- ۹- ۱- ۷- کشورهای حاشیه خلیج فارس ----- ۵۰۱
- ۱۰- ۱- ۷- ساختار زمین شناسی جزایر ----- ۵۰۱
- ۱۱- ۱- ۷- محیط زیست جزایر خلیج فارس ----- ۵۰۵
- ۱۲- ۱- ۷- کشورهای حاشیه خلیج فارس ----- ۵۰۶
- ۱۳- ۱- ۷- اهمیت مناطق ساحلی ----- ۵۰۷
- ۱۴- ۱- ۷- معرفی اکوسیستم های ساحلی و منابع آبی به تفکیک هر استان (مناطق حساس) ----- ۵۱۱
- ۱۵- ۱- ۷- وضعیت آلاینده ها (پسابهای صنعتی و کشاورزی) در استانهای جنوبی به تفکیک هر استان ----- ۵۳۰
- ۱۶- ۱- ۷- نتایج برخی از پروژه های اجرا شده ----- ۵۷۲
- ۱۷- ۱- ۷- تجزیه و تحلیل کلی از وضعیت موجود ----- ۶۳۶
- ۲- ۷- مشکلات و تنگناها ----- ۶۴۰
- ۳- ۷- پروژه های اجرا شده مربوط در رابطه با اکولوژی خلیج فارس و دریای عمان و مناطق حساس ساحلی ----- ۶۴۵
- ۱- ۳- ۷- عناوین پروژه های اجرا شده در استان هرمزگان ----- ۶۴۵
- ۲- ۳- ۷- عناوین پروژه های اجرا شده در چابهار ----- ۶۵۳
- ۳- ۳- ۷- عناوین پروژه های اجرا شده در خوزستان ----- ۶۵۴
- ۴- ۳- ۷- عناوین پروژه های اجرا شده در بوشهر ----- ۶۵۶
- ۴- ۷- اهداف و برنامه های مرتبط با مطالعات اکولوژی منابع آبی ----- ۶۵۹

- ۶۵۹----- ۷-۵ طرح های پیشنهادی مرتبط با اکولوژی منابع آبی
- ۶۶۲----- فصل ۸: توانمندیها، تنگناها و محورهای اصلی توسعه در ذخایر ماهیان جنوب
- ۶۶۲----- ۸-۱ محورهاى اصلی توسعه برای ذخایر ماهیان جنوب
- ۶۶۷----- ۸-۲ صید ضمنی (By Catch) و صید دور ریز
- ۶۷۴----- ۸-۳ مشکلات محوری ذخایر جنوب
- ۶۷۵----- ۸-۳-۱ اهداف محوری برنامه راهبردی ماهیان جنوب
- ۶۷۶----- ۸-۳-۲ راهبردها و سیاست ها جهت سند راهبردی ماهیان جنوب
- ۶۸۹----- ۸-۴ پیش بینی تولید در آبهای جنوبی کشور در برنامه پنجم و افق ۱۴۰۴
- ۶۹۱----- منابع